

Світлана ТКАЧУК,

*вихователь вищої кваліфікаційної категорії
Обласного наукового ліцею у м. Рівне
Рівненської обласної ради*

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

*А ви думали, що Україна так просто.
Україна – це супер. Україна – це ексклюзив.
По ній пройшли всі катки історії.
На ній відпрацьовані всі види випробувань.
Вона загартована найвищим гарттом.
В умовах сучасного світу їй немає ціни.
Ліна Костенко*

Анотація. У статті охарактеризовано сутність та значення процесу патріотичного виховання молодого покоління в сучасному українському суспільстві; проаналізовано основні поняття і проблеми патріотичного виховання молоді; висвітлені основні інноваційні методи виховання патріотизму в здобувачів освіти в позаурочний час.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, нація, патріотизм, батьківщина, підростаюче покоління, молодь.

Abstract. The article describes the essence and significance of the process of patriotic education of the young generation in modern Ukrainian society; the main concepts and problems of patriotic upbringing of youth are analyzed; the main innovative methods of education of patriotism among students in extracurricular time are highlighted.

Key words: national-patriotic education, nation, patriotism, homeland, younger generation, youth.

Постановка проблеми. Ми живемо в часи, коли країна стоїть на порозі великих змін, нові реалії й виклики життя вимагають від нас формування нового типу громадянина: готового взяти на себе відповідальність за майбутнє країни, здатного любити її, захищати, поважати символи, примножувати культуру, пропагувати мову, зберігати традиції, а також підіймати Україну з руїн та розбудовувати після перемоги. Через це особливого значення набуває питання національно-патріотичного виховання. У

цьому контексті першочерговим пріоритетом у сучасному освітньому процесі є розвиток патріотичних цінностей в учнівській молоді. Місія навчального закладу та педагогів виховувати в дітей дух патріотизму, глибоке розуміння історії свого народу, національну самосвідомість та ідентичність, формування готовності до захисту своєї країни.

Аналіз останніх досліджень. Сучасний етап дослідження проблем національно-патріотичного виховання характеризується вивченням його особливостей та методів реалізації в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України. До сучасних наукових здобутків у цій сфері належать дослідження І. Устименко, Н. Бондаренко С. Косянчука, Н. Безлюдної, С. Сьоміна, Л. Чупрія, В. Вербець, В. Гонського, В. Огнева.

Питання патріотизму, національних цінностей, особливості їх формування в молоді різного віку знайшли відображення в працях О. Гевко, В. Гонського, І. Звереві, В. Ковалю, О. Литовченко, П. Онищука та ін.

Аспекти національно-патріотичного виховання підлітків у позашкільному навчальному закладі розглядаються також у працях В. Вербицького, Л. Ковбасенко, С. Матрової, В. Мачуського, Р. Науменко, І. Первушевської, Г. Пустовіта, А. Сиротенко, О. Сухомлинської.

Практичного значення національно-патріотичному вихованню підлітків надають такі сучасні вчені І. Бех, М. Боришевський, О. Вишневський, В. Гонський, Т. Дем'янюк, П. Ігнатенко, Б. Кобзар, П. Кононенко, В. Кузь, Ю. Руденко, М. Стельмахович, Б. Ступарик, К. Чорна [3].

У працях А. Бойко, П. Ігнатенка, І. Коваленко, В. Кузя, Ю. Руденка, В. Оржеховської йдеться про те, що виховувати справжніх синів і дочок свого народу, палких патріотів держави, які були б віддані волелюбним заповітам дідів та прадідів і брали активну участь у розбудові України, слід цілеспрямовано, систематично, послідовно формувати в підлітків історичну пам'ять, історичну свідомість, національний потенціал українців [3, с.19].

Вивченню проблеми національно-громадянського виховання підростаючого покоління, власне формування національної свідомості особистості проведено науковцями В. Борисовим, О. Вишневським, В. Івашковським, В. Поплужним [4, с.72].

Важливим внеском є праці вчених О. Вишневського, М. Красовицького, І. Мартинюка, Ю. Руденка та ін. про те, що цілеспрямоване й систематичне виховання національного самоствердження молоді має відбуватися на культурно – історичних традиціях українського народу з використанням кращих здобутків виховних систем інших народів. Зокрема І. Мартинюк наголошує на виховання національної гідності, совісті, честі, мужності та відповідальності [4, с.73].

О. Вишневський стверджує, що патріотичні почуття українця є емоційним аспектом національно-державницького світогляду та пропонує три різновиди патріотизму. Етнічний патріотизм — ґрунтується на почутті власної причетності до свого народу, на любові до рідної мови, культури, історії. Територіальний патріотизм - ґрунтується на любові до того місця на землі, де людина народилася. Державницький патріотизм - ґрунтується на побудові власної держави, її самовизначенні [1, с.13]. О. Вишневський, орієнтує громадянина на участь у державотворенні, державному захисті, зміцненні міжнародного авторитету України. Він зазначав, що чуттєвим аспектом змісту патріотичного виховання є любов до Батьківщини і всього, в чому бачимо свою причетність до неї, та ненависть до ворога, який прагне загарбати її [8].

Питанню важливості використання засобів ІКТ у системі національно-патріотичного виховання учнівської молоді присвятили свої роботи Л. Нежданова, О. Бурлака, Т. Отрошко, Л. Киян, Г. Зиммель [7, с. 45].

Сучасні вимоги до патріотичного виховання підростаючої особистості відображені в Законах України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту», Державній цільовій

соціальної програмі національно-патріотичного виховання на період до 2025 року, 21 травня 2019 року набув чинності Указ Президента України від 13 травня 2019 року № 286/2019 «Про Стратегію національно-патріотичного виховання». Основними складовими такого виховання визначено громадянсько-патріотичне, військово-патріотичне та духовно-моральне виховання [7]. Зміст патріотичного виховання конкретизовано у «Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті»; «Концепції виховання дітей та молоді в національній системі освіти»; «Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності».

Метою статті є спроба теоретичного осмислення сучасних підходів до розуміння сутності національно – патріотичного виховання молоді.

Основна частина. Україна – країна безмежної сили, глибоких традицій та незрівнянної краси. Справжнє серце Східної Європи, країна що витримала випробування часом та історією і залишається незламною та гідною перед обличчям сучасності. Україна – це не просто країна на карті світу, а унікальна мозаїка, в кожний елемент якої вкладено історію та душу народу, який тут живе. Вона стала свідком найважливіших подій і перетворень. З плином часу та крізь хвилі різних епох вистояла як символ сили та наполегливості. Сьогодні, в часи змін та викликів, які постали перед українською державністю та суспільством, Україна є не лише важливим гравцем на світовій арені, але й унікальним ансамблем, що поєднує в собі традиції та сучасність. Почуття любові та довіри до Батьківщини, яке пульсує в кожному серці, важко передати словами. Більш ніж коли-небудь, народ розуміє, що кожен внесок, кожна крапля зусиль, кожен акт самовідданості є внеском у велике будівництво національної ідентичності.

Саме тому, національно-патріотичне виховання в сучасних умовах має відігравати випереджувальну роль у демократичному процесі країни. Стати засобом відродження національної культури, бути гарантом миру та злагоди в суспільстві. Найважливішим пріоритетом у вихованні молодого покоління є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації, а також мають гармонійно поєднуватись інтереси особистості – вільний саморозвиток та збереження своєї індивідуальності.

Важливою ознакою того, що молодь є патріотом своєї Батьківщини та невід’ємною частиною української нації та держави, є її ставлення до головних символів держави-прапора та гімну, до своїх громадянських прав та готовність взяти до рук зброю і стати на захист країни [2, с.118].

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна, системна й цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, закладів освіти, сім’ї, громадських, благодійних, релігійних організацій та інших інститутів щодо формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського й конституційного обов’язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [6, с. 233-234].

Мета і завдання патріотичного виховання – формувати свідомих громадян і патріотів своєї Батьківщини; розвивати потребу та вміння жити в громадянському суспільстві; спонукання молоді до активної протидії українофобії та сепаратизму і навіть потенційно терористичним тенденціям; підготовка до виконання своїх громадянських і конституційних обов’язків; формувати політичну та правову культуру через громадянську освіту; виховувати повагу до Конституції та законів України, державної мови; формування соціальної активності особистості на основі соціальних умінь: готовність брати участь у процесах державотворення; здатність розв’язувати конфлікти у відповідності з демократичними принципами, здатність до самостійного життєвого вибору на основі гуманістичних цінностей; формування інтеркультурного менталітету,

сприйнятливості до культурного плюралізму, загальнолюдських цінностей, толерантного ставлення до інших культур і традицій [5].

На сучасному етапі розвитку України основним завданням вчителя є виховати покоління справжніх патріотів, сильних духом та з відчуттям високих національних цінностей. Сформуванню патріотично налаштовану національну еліту, яка стане ядром нації [9, с.48], буде робити все можливе для розвитку своєї держави, збереження національної ідентичності. В. О. Сухомлинський зауважував, що формування громадянських поглядів, переконань, почуттів, єдності слова і діла, високих моральних якостей і норм поведінки є ключовою проблемою освіти і виховання: «Мужньою, безстрашною людиною стає тільки та людина, яка з дитинства навчилася дорожити своєю громадянською гідністю. А громадянська гідність охоплює єдність думки і діла, слова й вчинку» [10, с.17].

Життєві реалії диктують нові правила життя. Сьогодні освітянам надзвичайно важливо доносити підростаючому поколінню багатий соціальний досвід свого народу, його духовну культуру, соціальну ментальність та особливості світосприйняття, використовуючи при цьому нові підходи, форми і методи в організації національно-патріотичного виховання підростаючого покоління, серед яких можна виокремити наступні:

- ❖ залучати молоде покоління до участі в громадських організаціях, зокрема організовувати зустрічі з представниками волонтерських організацій, що дозволить їм бути активними учасниками власного суспільства;
- ❖ разом з учнями плести маскувальні сітки, робити окопні свічки, готувати смаколики для бійців або малювати листівки;
- ❖ якомога більше розповідати про українську культуру, її життєздатність та місце у світі, роль в утвердженні національного буття та державності українського народу;
- ❖ проводити акції пам'яті, тематичні артакції;
- ❖ висвітлювати життя та досягнення національних героїв та визначних постатей на виховних годинах;
- ❖ ініціювати освітні проекти, присвячені воїнам, які боролися за незалежність і свободу нашої країни;
- ❖ організовувати зустрічі з учасниками бойових дій, сім'ями військових та ветеранами АТО, які захищали й продовжують захищати свою Батьківщину і нетравмовані минулим; розмови повинні бути заохочуючими та давати молодому поколінню впевненість у завтрашньому дні;
- ❖ провести авторський стріт – арт на патріотичну тематику, малюнок крейдою на асфальті, який здатний донести певні меседжі на підтримку України.
- ❖ організувати в навчальному закладі тематичні (патріотичні) клуби вихідного дня;
- ❖ започаткувати табір зустрічей, де молодь може спілкуватися з ветеранами, вивчати військові традиції та вчитися цінувати свободу та незалежність.
- ❖ організувати створення власних медіа-проектів (блоги, відео та подкасти), що присвячені темам історії та культури країни.
- ❖ провести конкурс презентацій відеороликів та мультфільмів на патріотичну тематику, зроблених дітьми;
- ❖ створити інфографіку (набір зображень, схем та мінімального тексту для полегшення огляду теми) про культурну, наукову чи історичну спадщину України;
- ❖ застосувати креативний онлайн-формат – віртуальні екскурсії українськими історичними місцями України;
- ❖ організувати майстер-класи зі створення патріотичної символіки;
- ❖ застосувати тренінгові форми роботи в організації національно-патріотичного виховання учнівської молоді;
- ❖ влаштувати патріотичний флешмоб;

- ❖ здійснювати змагання, челенджі патріотичного спрямування;
- ❖ підготувати та провести дискусії, диспути, дебати, інтелектуальні аукціони, ринги;
- ❖ організовувати конкурси плакатів, мультимедійних презентацій та буклетів на патріотичну тематику;
- ❖ залучати молодь до участі в спортивних заходах, змаганнях та турнірах, де вони можуть відчувати себе патріотами, вболіваючи за свою країну;
- ❖ організувати екскурсії до історичних місць, музеїв, пам'ятників, а також проведення патріотичних заходів, конференцій і форумів з питань історії та сьогодення України;
- ❖ провести інтерактивні заходи, тренінги, які сприяють розвитку комунікативних та аналітичних навичок засобами патріотичної тематики;
- ❖ організувати проекти та дослідницькі завдання, що сприяють самостійному вивченню та розумінню історії, культури та сучасних викликів для України;
- ❖ долучатися до творчих проектів, мистецьких та тематичних виставок і театральних вистав, які висвітлюють національну ідентичність народу та історію України.

Названі методи, форми й прийоми зроблять процес національно-патріотичного виховання цікавим, доступним та відповідальним для молоді, створюючи освітнє середовище, де вони можуть розвивати глибоке розуміння та повагу до своєї нації. Адже, сьогодні важливо формувати в учнів позитивний імідж українців як нації, почуття гордості за свою Батьківщину. Цей напрям виховної роботи можна реалізувати і в процесі знайомства учнів зі значущими результатами діяльності відомих людей своєї держави як минулих часів, так і теперішніх.

Національно-патріотичне виховання молоді в Україні на сучасному етапі розвитку країни важливе для формування громадян з високим рівнем обізнаності, активної громадянської позиції та готовності приносити користь своїй країні. Сучасний підхід до національно-патріотичного виховання сприятиме активізації громадянської активності серед молоді, збереженню та розвитку її культурної спадщини, лідерських якостей, важливих для активної участі в політичному та громадському житті країни. Вивчення та розуміння історії, традицій, мови та культури країни допоможе глибоко вкорінити демократичні цінності.

Глибоке пізнання історичного минулого рідного народу, опанування його національними, духовними цінностями – важливі компоненти національно-патріотичного виховання, без яких неможливе збереження історичної пам'яті, мови, розвиток духовності.

Висновок. Підготовка учнів до життя в демократичному суспільстві – одне з найважливіших завдань освіти сьогодні. Національно-патріотичне виховання має бути інтегроване в усі ланки системи освіти – від дошкільної до вищої. Програми і проекти повинні враховувати національні цінності та історію України. Необхідно провести широку інформаційну кампанію з популяризації українських традицій, культури, історії та досягнень України. Зокрема, використовувати сучасні медіа та соціальні мережі для заохочення участі молоді. Підтримувати використання української мови як засобу зміцнення національної ідентичності. Надавати можливість брати участь у міжнародних обмінах, де здобувачі освіти можуть представляти Україну та взаємодіяти з представниками інших культур. Сприяти розвитку творчих здібностей молодого покоління через участь у мистецьких та культурних проектах, конкурсах та фестивалях.

Національно-патріотичне виховання покликане надати нового імпульсу духовному зціленню українського народу та формуванню громадянського суспільства.

На часі формування громадян-патріотів України, підготовлених до життя, з високою національною свідомістю, здатних побудувати громадянське суспільство, в

основу якого закладені та постійно втілюються демократія, толерантність та повага до прав людини.

В умовах грандіозних подій у соціальному, економічному та політичному житті України постала проблема радикальної перебудови у сфері патріотичного виховання молоді. Сьогодні в освітній діяльності, спрямованій на підростаюче покоління, важливим є дослідження та розробка сучасних підходів і створення якісно нових засад виховання патріотизму в молоді, що сприятиме єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави. Адже наша рідна Вітчизна сьогодні, як ніколи, потребує підтримки та об'єднання всіх українців – патріотів задля єдиної мети – мирного неба над Україною.

Список використаних джерел:

1. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Любов до Батьківщини. Львів : Товариство ім. Г. Ващенко, 1999. Вид 5. 23 с.
2. Виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління, створення умов для його розвитку як чинник забезпечення національних інтересів України: аналітично-інформаційні матеріали. К.: Державний ін. - т проблем сім'ї та молоді, 2003. 118 с.
3. Гавлітіна Т. М. Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позашкільного навчального закладу. Рівне: Волинські обереги, 2007.
4. Особистісно орієнтовані технології національно-патріотичного виховання учнівської молоді в громадських об'єднаннях : метод. посіб. [Т. К. Окушко, Ж. В. Петрочко, В. І. Кириченко, О. В. Пашенко, Л. М. Сокол, Н. В. Харченко ; наук. ред. Т. К. Окушко]. К. Кропивницький : Імекс - ЛТД, 2018. 198 с.
5. Сойчук Р. Л. Виховання національного самоствердження в учнівській молоді: монографія. Рівне: О. Зень, 2016. С. 72-73.
6. Сойчук Р. Л. Виховання національного самоствердження в учнівській молоді: теорія і методика. Рівне, 2015. С. 233-234.
7. Сойчук Р. Л. Через національне самоствердження до процвітання: навч.-метод. посіб. / Р. Л. Сойчук, Т. А. Регула, Н. О. Береговська ; Нац. акад. пед. наук України [та ін.]. Київ ; Рівне ; Шепетівка : О. Зень [вид.], 2017. 208 с.
8. Концепція громадянського виховання/
URL: <https://osvita.khpg.org/index.php?id=976002302>
9. Омелян Вишневецький Актуальні акценти у патріотичному вихованні /
URL: <https://nenc.gov.ua/doc/autoref/gavlitina.pdf>
10. Педагогічна спадщина Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі / за заг. ред. А. Л. Черній ; [Абрамчук та ін. ; уклад.: В. Р. Данильчук, Л. В. Климко, Н. Г. Мінакова] ; Всеукр. асоц. Василя Сухомлинського, Рівнен. держ. гуманітар. Ун - т, Рівнен. обл. ін. - т післядиплом. пед. освіти. Рівне : Волинські обереги, 2019. 48 с.